

Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. редакцією В. Я. Тація, А. В. Портнова – Х.: Право, 2012. – 664 с.

3. Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих / О. Ю. Костюченко // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 66-73.

4. Зейкан Я. П. Методика перехресного допиту в суді / Я. П. Зейкан. – Х.: Фактор, 2016. – 192 с.

Соколенко А.С.

студентка,

Науковий керівник: Алексєйчук В.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ ЖІНОК, ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Поширеним способом отримання доказів у кримінальному провадженні є допит. Однак питання активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів під час проведення допиту не знайшли належного відображення у наукових дослідженнях. Тому існує нагальна потреба в удосконаленні існуючих і розробці нових прийомів активізації пам'яті даної категорії осіб.

Слід зазначити, успішність проведення допитів у ході досудового розслідування безпосередньо забезпечується майстерністю слідчого ефективно спілкуватися з допитуваними.

В.Л. Васильєв слушно зауважує, що свідчення потерпілого відрізняються від показань свідків: вони не тільки джерело доказів, але й засіб захисту його інтересів [1, с. 373].

Повною мірою психологічний процес спілкування проявляється під час допиту постраждалої особи від насильницького злочину, що пов'язано з їх соціальною, особистісною і ситуаційною адаптацією [2, с. 629].

Слід акцентувати увагу на тому, що потерпілі-жінки на момент допиту часто знаходяться у стані розгубленості чи під впливом страху від заподіяного насильства, погроз з боку злочинця, засудження з боку родичів тощо. Тому вибір та застосування

конкретних тактичних прийомів активізації пам'яті потерпілих, подолання та нейтралізації протидії встановленню об'єктивної істини значною мірою залежить не тільки від особистісних рис, але й від адаптації потерпілої до обстановки допиту. Зважаючи на це, зазначає В.Л. Васильєв, слідчому дуже важливо встановити психологічний контакт з потерпілим, з огляду на його психічний стан та індивідуальні особливості, і таким чином забезпечити повноту і точність показань [1, с. 375].

Взаємний обмін інформацією, який відбувається при цьому, психологічний вплив слідчого на допитувану, сукупність застосовуваних тактичних прийомів мають певні особливості, обумовлені психологічними особливостями особистості допитуваної, її психічним станом, специфікою вчиненого відносно неї злочину, характером і тяжкістю заподіяної шкоди.

Т.П. Матюшкова зазначає, що у кримінальній та післякримінальній (у деяких випадках і у передкримінальній) ситуаціях жертва злочину, як правило, знаходиться у стані підвищеної емоційної напруги. Це впливає не лише на її поведінку, а й на сприйняття, мислення, пам'ять та інші життєво важливі функції. Зазначені обставини формують у потерпілих особливі психічні стани, які залежить від різних обставин.

Водночас, психічний стан потерпілих-жінок від насильницьких злочинів не є однозначним. Так, у післякримінальній ситуації, за даними психологів, потерпіла може відчувати і повний спокій чи радість, наприклад, від того, що залишилась живою. Зазначені відчуття асоціюються з впевненістю у собі, відчуттям здатності подолати життєві перешкоди. Такий психічний стан потерпілих-жінок від насильницьких злочинів позитивно впливає на формування їх показань [4, с. 107].

Аналіз слідчої і судової практики свідчить, що при вчиненні насильницьких злочинів відносно жертв застосовується фізичне і психічне насильство. Неодноразові й тривалі його прояви негативно впливають на психіку потерпілої, викликаючи певні психологічні зміни. Останні обумовлюють не лише нездатність потерпілої чинити дієвий опір злочинцю, а й давати правдиві і повні показання. Зазначене вимагає від слідчого застосування тактичних прийомів психологічного впливу на жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, при спілкуванні з ними під час допиту. Метою правомірного психологічного впливу на допитуваних є таке втручання у їх внутрішні психічні процеси, що сформує правильну

позицію і лінію поведінки допитуваних при допиті, сприятиме активізації їх пам'яті [2, с. 630].

До тактико-психологічних прийомів, що сприяють актуалізації в пам'яті забутого, належать прийоми, спрямовані на збудження у допитуваного асоціативних зв'язків, які викликають спогади.

В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько до прийомів, що актуалізують у пам'яті забуте, незалежно від того, який характер має запам'ятовування (довільний чи мимовільний), відносять пред'явлення речових і оголошення письмових доказів, що сприяють збудженню асоціативних зв'язків і оживляють у пам'яті допитуваного запам'ятоване.

Окрім цього, до способів психологічного впливу, що використовуються для актуалізації забутого, також належать і допит на місці події, що переслідує мету активізації спогадів у зв'язку з повторним сприйняттям обстановки, в якій спостерігалася подія [3, с. 101]. Проте, це може призвести до того, що у осіб з нестійкою психікою таке пригадування може викликати стресові ситуації.

Дієвими прийомами активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, окрім вищенаведених, є постановка запитань, що нагадують, уточнюють, деталізують і виражені у формі прохання, розумового завдання, анкети, у тому числі з послідовним підведенням до запитання, яке необхідне з'ясувати [2, с. 630]. Позитивний ефект у пригадуванні забутого дає постановка запитань у хронологічній чи логічній послідовності про обставини, що передували події злочину або настали за нею [3, с. 101].

Слід зазначити, що при допиті слідчому доцільно враховувати те, у мотивах поведінки жінок переважають емоційні фактори, у зв'язку з чим ефективними є тактичні прийоми, що сприятимуть їх адаптації до обстановки допиту, усуненню небажаних емоцій та станів психічної діяльності.

У науковій літературі наголошено на необхідності починати допит із бесід на теми, які безпосередньо не стосуються предмету допиту, використовуючи дані, отримані при криміналістичному вивченні особистості потерпілої; спостерігати за невербальними проявами (мімікою, жестами, поведінкою) потерпілої; оперативно корегувати власну діяльність, особливу увагу приділяти не лише змісту власних реплік, оцінок, але й інтонації, тональності їх висловлення.

Слідчому, який проводить допит, поряд з цим, необхідно також застосовувати тактико-психологічні прийоми активного

вислуховування. Тобто, проговорювати, повторювати висловлювання допитуваної; відтворювати показання допитуваної у скороченому вигляді, коротко формулюючи суттєві обставини викладеного; розвивати показання потерпілої, виводячи із них логічні наслідки; використовувати ті еталони невербальної поведінки, які демонструють установку слідчого на співробітництво, довіру, рівнозначність, повагу до потерпілої.

Отже, під час допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, необхідно враховувати психологічні особливості особистості допитуваних, специфіку вчинених відносно них злочинів, характер і тяжкість заподіяної шкоди. Застосування прийомів активізації пам'яті даної категорії осіб, таких як прийомів активного вислуховування; прийомів, що сприяють адаптації потерпілої до обстановки допиту, попередженню чи усуненню небажаних психічних станів у потерпілих під час їх допиту, встановленню комунікативного і психологічного контакту, взаємопорозумінню з потерпілою; прийомів, які стимулюють у потерпілої установку на необхідність дати правдиві показання тощо, сприятиме успішному проведенню допиту.

Список використаних джерел:

1. Васильев В. Л. Юридическая психология: Учебник для вузов. 6-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
2. Матюшкова Т. П. Прийоми активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів [Електронний ресурс] / Т. П. Матюшкова // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 629–632. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mtpvnz.pdf>.
3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
4. Матюшкова Т. П. Психічні стани потерпілих-жінок від насильницьких злочинів як основа формування їхніх показань / Т. П. Матюшкова // Вісник Харківськ. нац. ун- ту внутр. справ. – 2007. – № 37. – С. 104–109.